

DUNYO MAMLAKATLARIDA ENERGETIK SALQIN ICHIMLIKLARNI SERTIFIKATLASHNING O'ZIGA XOS FARQLI TOMONLARI

Abdulakimov Ilxom Farxod o'g'li

*TKTI "Sifat menejmenti va mahsulotlar xavfsizligi"
kafedrası katta o'qituvchisi aloqa telefoni: +998998737577*

Baxtiyorova Maftuna Baxrom qizi

*TKTI "Sanoat iqtisodiyoti va menejmenti" kafedrası
53-20 guruh talabasi aloqa telefoni: +998977181308*

Kadirova Umida Ergashevna

*TKTI "Sifat menejmenti va mahsulotlar xavfsizligi"
kafedrası assistenti aloqa telefoni: + 998950860023*

Anotatsiya: *maqolada dunyo mamlakatlari o'rtasida energetik salqin ichimliklarni sertifikatlashning o'ziga xos tomonlari va ularning iste'moli, shu bilan bir qatorda mamlakatlarda bu turdagi ichimliklarni tarqalishini nazorat qilish, tartibga solish, sog'liq uchun xavflar va energetik ichimliklar bilan bog'liq siyosatlar bo'yicha mavjud masalalar ko'rib chiqiladi.*

Kalit so'zlar: *energetik ichimliklar, Yevropa, iste'mol, xavflar, sog'liqqa ta'siri, siyosat, sertifikatlash, yorliqlash, model, tadqiqot, ECAS registratsiyasi, mintaqaviy, global.*

So'nggi yillarda butun dunyo bo'ylab energetik ichimliklar iste'moli ortib borayotgani sababli, ilmiy hamjamiyat va keng jamoatchilik orasida ushbu mahsulotlarning sog'liq uchun ta'siri haqida xavotirlar paydo bo'ldi. Oxirgi tadqiqotlar Yevropada iste'mol modellari haqida ma'lumot beradi. Ayniqsa, yoshlar orasida energetik ichimliklar iste'molining ko'payishi bilan bog'liq sog'liqqa salbiy ta'sir ko'rsatish potentsialini aniqlash uchun ko'proq tadqiqotlar talab etiladi. Energetik ichimliklarni iste'mol qilish bilan bog'liq sog'liq uchun xavflar, birinchi navbatda, ularning kofein tarkibiga bog'liq, ammo umumiy energetik ichimlik tarkibiy qismlarini iste'mol qilishning uzoq muddatli ta'sirini baholaydigan ko'proq tadqiqotlar talab etiladi. Energetik ichimliklarni alkogol bilan iste'mol qilish natijasida sog'liqqa salbiy ta'sir ko'rsatadigan dalillar o'sib bormoqda. Yoshlar orasida energetik ichimliklarni ko'p iste'mol qilish xavfi ko'p jihatdan bartaraf etilmagan va kelajakda sog'liqni saqlashning muhim muammosiga aylanishi mumkin.

Ichimlik ishlab chiqarish nafaqat barqaror talab tufayli, balki doimiy ravishda soddalashtirilgan texnologiyalar tufayli ham foydali biznesdir. Sifatni yaxshilash, assortimentni diversifikatsiya qilish va ichimliklar narxini

pasaytirish imkonini beruvchi avtomatlashtirilgan liniyalar va texnologik jihatdan ilg'or ingredientlar tobora ko'payib bormoqda.. Inson omilining roli tobora kamayib bormoqda. Agar tendentsiyalar haqida gapiradigan bo'lsak, sog'lom turmush tarziga intilish gazlangan ichimliklar ishlab chiqaruvchilar o'z mahsulotlari qatorini tabiiylik, qo'shimcha imtiyozlar va boshqa shunga o'xshash marketing harakatlariga qarab qayta ko'rib chiqishlari lozimligini ko'rsatadi. Shu bilan birga, ichimliklar ishlab chiqarish texnologiyasi iloji boricha sodda bo'lib qolishi kerak. Ushbu tendentsiyalardan biri ya'ni energetik salqin ichimliklarni o'rnini bosuvchi tabiiy sharbatli ichimliklar ishlab chiqarishdir.

Energetik ichimliklarning foydalari va zararlari bilan bog'liq bo'lgan bahslar har yili kuchayib bormoqda, ammo energetik ichimliklar bizga chet eldan kelishda davom etmoqda va mahalliy ishlab chiqaruvchilar tomonidan ishlab chiqariladi, Shuning uchun bunday mahsulotlarga qo'yiladigan talablar hamda sertifikatlash masalasini ko'rib chiqish lozim.

Energetik ichimliklar qonun hujjatlarida tonik ichimliklar sifatida belgilangan va uchta texnik reglamentga bo'ysunadi:

1. TR CU "Oziq-ovqat xavfsizligi to'g'risida" 021/2011;
2. TR TS "Oziq-ovqat mahsulotlari ularning markalanishi bo'yicha" 022/2011;
3. TR TS "Oziq-ovqat qo'shimchalari, lazzatlar va texnologik yordamchilar uchun xavfsizlik talablari" 029/2012.

Tonik ichimliklar aslida nima. Ular tarkibida inson tanasiga tonik ta'sir ko'rsatadigan tarkibiy qismlar (moddalar) mavjud bo'lgan ichimliklar hisoblanadi. Biroq, choy va qahva bu toifaga kiritilmagan. Energetik ichimliklar alkogolsiz yoki past alkogolli bo'lishi mumkin.

Kam alkogolli energetik ichimliklar va alkogolsiz ichimliklar o'rtasidagi muhim farq shundan iboratki, ularning tarkibida faqat bitta tonik ishlatilishi mumkin. Shu bilan birga, alkogolsiz ichimliklarda - ikkitadan ko'p bo'lmaydi.

Energetik ichimliklar tarkibida ruxsat etilgan tonik moddalar:

- kofein,
- do'stim,
- guarana,
- limon o'ti,
- jenshen

va Nizomda sanab o'tilgan boshqa shunga o'xshash o'simlik moddalari.

Bugungi kunda alkogolsiz ichimliklar tarkibiga etil spirti bo'lmagan ichimliklar kiradi. Bunday ichimliklar ichimlik suvi, tabiiy sharbatlar asosida turli xil ekstraktlar, konsentratlar va shakar qo'shilishi bilan tayyorlanadi.

Ularning assortimenti juda keng - mineral va ichimlik suvi, gazlangan va energetik ichimliklar, sharbatlar, qahva va choy ichimliklar, mevali ichimliklar, nektarlar, ichimliklar tayyorlash uchun konsentratlar va boshqalar shular jumlasidandir. Alkogolsiz ichimliklar oziq-ovqat mahsuloti bo'lgani uchun ularning sertifikatlanishi iste'molchilarni odamlar salomatligiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin bo'lgan sifatsiz mahsulotlardan himoya qilishda muhim ahamiyatga ega.

Shuningdek Rossiyada OKP kodiga muvofiq alkogolsiz ichimliklar 9185 "Mineral suvlar va alkogolsiz ichimliklar ishlab chiqarish uchun mahsulotlar" guruhiga, shuningdek 9180, 9191 va 9198 kodli guruhlariga kiradi. Bu guruhlarning barchasi rasmiy hujjatda - Hukumat qarorida ko'rsatilgan. Shunga ko'ra, bugungi kunda mamlakatda alkogolsiz ichimliklarni sertifikatlash majburiy muvofiqlik deklaratsiyasi shaklida amalga oshirilmoqda. Bu mahsulotlarning tegishli sifati va xavfsizligining dalilidir.

Shuni ta'kidlash kerakki, hozirda alkogolsiz ichimliklarni sertifikatlashdan sinov hisoboti yoki sifat tizimi sertifikati bo'lmasdan o'tish mumkin emas. Bu holat, shuningdek, majburiy deklaratsiyalanishi yoki sertifikatlanishi kerak bo'lgan mahsulotlar ro'yxatini ko'rsatadigan 982-sonli Farmonda ham qayd etilgan. Sinov hisoboti ichimlik sifatini tekshirish natijasida akkreditatsiyalangan tadqiqot laboratoriyalari tomonidan chiqariladi. Buning uchun muvofiqlik deklaratsiyasi berilishi kerak. Sinov hisobotiga muqobil bo'lgan hujjat - sifat tizimi sertifikati, alkogolsiz ichimliklarni sertifikatlash uchun ariza berishdan oldin sertifikatlashtirish markazlaridan olinishi mumkin.

Sertifikatlash jarayonida alkogolsiz ichimliklar ularga nisbatan qo'llaniladigan me'yoriy hujjatlar talablariga muvofiqligi tekshiriladi. Ushbu toifadagi mahsulotlar uchun bugungi kunda GOST 23268.0-91 (mineral suvlar) va GOST 6687.0-86 (alkogolsiz ichimliklar energetik ichimliklar, siroplar, kvas) amal qiladi. Agar alkogolsiz ichimlikning sifati qonun hujjatlarida belgilangan standartlarga javob bersa va uning qadoqlanishi va markalanishi Rossiya Federatsiyasining "Iste'molchilarning huquqlarini himoya qilish to'g'risida" gi qonuni talablariga javob bersa, ichimlikka muvofiqlik deklaratsiyasi beriladi va sertifikatlashtirish markazi tomonidan ro'yxatga olinadi. Alkogolsiz ichimliklarni sertifikatlash yuqori sifatli va xavfsiz mahsulotga bo'lgan iste'molchilar huquqlarini kafolatlangan holda himoya qilishni amalga oshirish imkonini beradi.

Bundan tashqari energetik ichimliklarni sertifikatlash tizimini boshqa mamlakatlarda ko'radigan bo'lsak ular bir-biridan tubdan farq qiladi. Masalan BAA ichki bozorda import qilinadigan yoki ishlab chiqarilgan barcha

mahsulotlarni nazorat qilish va tartibga solish bo'yicha qat'iy tartiblarni amalga oshirdi va mahsulotni Dubayda ro'yxatdan o'tkazish, bu boradagi eng muhim jarayonlardan biridir. Dubay mahsulotini ro'yxatdan o'tkazish iste'molchi xavfsizligini ta'minlaydi va uning aholisining xavfsizligi, sog'lig'i va gigienasini xavf ostiga qo'yishi mumkin bo'lgan soxta mahsulot importiga chek qo'yadi.

Birlashgan Arab Amirliklari rasmiylari har bir mahsulot, xoh u kosmetika, oziq-ovqat yoki ichimliklar sog'liq bilan bog'liq bo'lishidan qat'i nazar, tegishli amirliklar uning qoidalariga muvofiq ro'yxatdan o'tkazilishi kerakligi talabini belgilab qo'ydi. Dubay va umuman BAA qoidalarga muvofiq ro'yxatdan o'tmagan shaxsiy parvarish mahsulotlari, oziq-ovqat, kosmetika, energetik ichimliklar va dori vositalarini ishlab chiqarish, import qilish, eksport qilish va sotishni taqiqlaydi.

Birlashgan Arab Amirliklari hukumati BAA da sotiladigan alkogolsiz energiya ichimligi mahsulotlari uchun majburiy tartibga soluvchi dastur sifatida Amirliklarning muvofiqlikni baholash sxemasini (ECAS)ni joriy qildi. URS Certification Services MChJ savdogarlar va ishlab chiqaruvchilarga o'z mahsulotlarining xavfsizligi va muvofiqligini ta'minlash, mijozlar va BAA me'yoriy talablarini qondirish uchun ECAS sertifikatini berish uchun yuqori darajadagi xizmat ko'rsatadi. BAA bojxona va portlaridan toza tovarlar va bozoriga mahsulotlarni joylashtirish uchun Amirliklarning muvofiqlikni baholash sxemasi (ECAS)ni talab qilinadi.

Dubay shahrida mahsulotni ro'yxatdan o'tkazish hukumatga mahsulotlarni ishlab chiqaruvchilar yoki import qiluvchilar iste'molchilar xavfsizligi standartlariga mos kelishini baholash imkonini beradi. Mahsulotni ro'yxatdan o'tkazish jarayoni yettita amirlikning barchasida ya'ni Abu-Dabi, Dubay, Sharja, Ajman, Umm Al-Quvayn, Ras al-Xayma va Fujayra bilan bir xildir. Bu sertifikatlash sxemasi 2011 yil uchun Direktorlar Kengashining 19-sonli qarori texnik talablariga muvofiq energetik ichimliklar mahsulotlariga muvofiqlik sertifikatini (ECAS)ni berish bo'yicha qabul qilingan.

Energetik ichimliklar uchun yorliqlash talablari mahsulotlar BAA.S GSO 1926/2009 ning 6-bandida ko'rsatilgan markalash talablariga muvofiqligini ta'minlashi kerak. Ushbu talabga ko'ra, quyidagi sog'liqni saqlash ogohlantirishlari ingliz va arab tillarida yorliqda chop etilishi kerak:

- Mahsulotni homiladorlik va laktatsiya davrida ayollar, o'n olti yoshgacha bo'lgan bolalar, yurak, arterial kasalliklari bo'lgan kofeinga allergiyasi bo'lgan bemorlar va sportchilar tomonidan qo'llash taqiqlanganligi haqida ogohlantirish

• Energetik ichimliklarni haddan tashqari iste'mol qilish yuqori darajadagi ogohlantiruvchi moddalar mavjudligi sababli foydalanuvchilarning uyqu qobiliyatini sezilarli darajada kamaytirishi mumkinligi haqida ogohlantiruvchi eslatma

• 150 ml/litrdan ortiq kofein bo'lsa, yuqori kofein miqdori haqida ogohlantirish

1 <https://trts24.ru/article/sertifikaciya-energeticheskikh-napitkov>

2 <https://trts24.ru/article/sertifikaciya-energeticheskikh-napitkov>

• BAAda ECAS mahsulotlarini ro'yxatdan o'tkazmoqchi bo'lgan kompaniyalar yoki ularning vakillari quyidagi talablar, standartlar va shartlarga javob berishi kerak:

- UAE.S GSO 1926:2009 standartlariga rioya qilish
- Oziq-ovqat xavfsizligini boshqarish tizimini (FSMS) samarali joriy etish.
- BAA.S GSO 1926:2009 ning 4-bandiga muvofiqlikni aniqlash uchun sinov hisoboti bilan tasdiqlangan Muvofiqlik deklaratsiyasi.
- Islom qonunlariga qat'iy rioya qilish, masalan, alkogolsiz, cho'chqa go'shtsiz mahsulotlar, ijtimoiy tartib yoki axloqni buzmaydigan qadoqlash.³

Ishlab chiqaruvchilar, distribyutorlar va importerlar BAA bozorida energiya mahsulotlarini sotish uchun ECAS dan Muvofiqlik sertifikatini olishlari kerak. BAAning Dubay shahrida mahsulotni ro'yxatdan o'tkazish jarayoni bir qator murakkab bosqichlar va hujjatlarni rasmiylashtirishni o'z ichiga oladi, buning uchun ekspert maslahatchilar yordami kerak. Dubayda eng yaxshi mahsulotni ro'yxatdan o'tkazish agentligi bu Jitendra Intellectual Property (JIP) hisoblanadi.

Evropada energetik ichimliklar iste'molining mumkin bo'lgan salbiy ta'siri bo'yicha qo'shimcha tadqiqotlar o'tkazish zarurati mavjud. Uyg'unlashtirilgan yondashuv ma'lumotlarni moslashtirish uchun juda muhimdir, bu ayniqsa energiya ichimliklar iste'moli tufayli salbiy oqibatlar olib kelishi mumkin bo'lgan aholi guruhlari haqida yangi topilmalarga olib kelishi mumkin. Energiya ichimligini iste'mol qilish va kattalar o'rtasida sababiy bog'liqlik mavjudligini aniqlash uchun qo'shimcha tadqiqotlar talab etiladi. Shu bilan bir qatorda tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, energetik ichimliklarni iste'mol qilish o'smirlar orasida juda yuqori va bolalar orasida ortib bormoqda. Energetik ichimliklarni uzoq muddatli iste'mol qilish, ayniqsa, bolalar va yoshlar o'rtasida ta'sirini tavsiflash uchun ko'proq tadqiqotlar talab qilinadi. Bolalar va o'smirlar bilan bog'liq boshqa tadqiqot yo'nalishlari orasida energiya ichimliklarining bolalik davridagi semizlik epidemiyasiga qo'shgan hissasi, psixiatrik

kasalliklar, shu jumladan diqqat yetishmasligi giperaktivlik buzilishi, shuningdek uyqusizlik kabi muammolarga duch kelish mumkin.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, adabiyotlarni va tadqiqotlarni ko'rib chiqishdan ma'lum bo'lishicha, ilmiy hamjamiyat va jamoatchilik orasida energetik ichimliklar iste'molining ko'payishining sog'liq uchun mumkin bo'lgan salbiy ta'siri haqidagi xavotirlar keng tarqalgan. Shu bilan birga dunyo mamlakatlarida ularni ichlab chiqarish jarayoni va ularni sertifikatlash turlicha amalga oshiriladi. Ularni ishlab chiqarishda mahsulot iste'molchilarga katta zarar yetkazmasligi uchun har bir korxonada mamalakat o'rnatgan standart asosida ish olib borishi lozim.

Ushbu mahsulotlarni ko'p iste'mol qilish bilan bog'liq bo'lishi mumkin bo'lgan sog'liq uchun xavflar bartaraf etib kelinmoqda. Bundan tashqari, marketingdagi yangi ishlanmalar, shuningdek, tobora sog'lom bo'lgan jamiyatda qabul qilinishi uchun energiya ichimliklarining sog'liq uchun qabul qilingan funksionalligini oshirishga qaratilgan tizimlar ishlab chiqilmoqda.

[3https://urs-me.com/product-certification/ecas-energy-drink](https://urs-me.com/product-certification/ecas-energy-drink)

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YHATI:

1. Reissig CJ, Strain EC, Griffiths RR. Kofeinli energiya ichimliklar - tobora ortib borayotgan muammo (2009) 99 (1-3):1-10
10.1016/j.drugalcdep.2008.08.001
2. Zucconi S, Volpato C, Adinolfi F, Gandini E, Gentile E, Loi A va boshqalar. Energetik ichimliklarning muayyan iste'molchilar guruhlarini bo'yicha iste'mol ma'lumotlarini yig'ish. Parma: Yordamchi nashrlar; (2013)
3. Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti. JSSTning asosiy analitik toksikologiyasi (2005). Mavjud: http://www.who.int/ipcs/publications/training_poisons/basic_analytical_tox/en/index.html
4. Kerrigan S, Lindsey T. Fatal kofeinning haddan tashqari dozasi: ikkita holat hisoboti. Forensic Sci Int (2005)
5. Vengriya Sog'liqni saqlashni rivojlantirish milliy instituti. Sog'liqni saqlash mahsuloti solig'ining ta'sirini baholasht.
6. Mejia EG. Energetik ichimliklar: ularning bozor hajmi, iste'molchi demografiyasi, ingredientlar profili, funksionalligi va Qo'shma Shtatlardagi qoidalarni baholash. Compr Rev Food Sci Food Saf (2010)

FOYDALANILGAN INTERNET TARMOQLARI:

1. http://www.bfr.bund.de/cm/349/new_human_data_on_the_assessment_of_energy_drinks.pdf
2. http://www.who.int/ipcs/publications/training_poisons/basic_analytical_tox/en/index.html
3. <https://jcatrademarkuae.com/how-to-obtain-esma-certification-for-energy-drink-products/>
4. <https://trts24.ru/article/sertifikaciya-energeticheskikh-napitkov>